

"СВОБОДА" (LIBERTY)
the Ukrainian newspaper
Published three times a week
Tuesday, Thursday and Saturday, at
83 Grand St., Jersey City, N. J.
Telephone: 498 Jersey City.

Published by
The Ukrainian National Association
of America.

Established 1893.

JOSEPH STETKEWICZ, editor.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

A. SAWKA, manager.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Terms: Two dollars a year, for Canada three dollars a year.
Single copy: 3 cts.

Entered as second-class matter March 30, 1911, at the Post Office at Jersey City, N. J., under the Act of March 3, 1879.

За всі оголошення поміщувати в "Свободі" редакція не відповідає. Рукописи не звертає ся.

По реорганізації Союзу.

III.

Наротка історія запомогових організацій.

Запомогові (добродійні) організації в Америці є багато. Вони були тут і тоді, коли нас не було. Товариші їх ті народи, котрі скорше від нас емігрували в країну свободи. Основні закони подвійності стейта, відносячі ся до запомогових організацій, були колишні не такі строгі як тепер. Люди закладали собі різні добродійні товариства кількох хотіли і як хотіли, а закон — можна сказати — дивив ся на все це крізь пальці. Нині жасно змінили ся і в дотичні аскураційні закони стейта з кожним днем менше і менше ліберальні, а з оглядом обмежує пораз більше давнішні волності всіх запомогових організацій.

Нема тут мабуть ані одного добродійного товариства, яке за весь час свого існування не було би хоч один раз реорганізоване. Вони закладали запомогові організації на таких основах, на яких самі хотіли. Звичайно члени різних запомогових організацій сплачували свої належності довільними місячними вкладами або розметом. Розмет був ліпший від сталих місячних вкладок, але обі ті системи були в засаді недоречні, бо не могли ніяким чином забезпечити будучини даної організації. Як не які організації наклали на своїх членів спеціальний податок на фонд резервний, то вони бодай як-небудь забезпечили себе на "старі літа". Якже жасні організації стварили від своїх членів лиш стільки грошів, скільки було потрібно на оплату різних бухгалтерських видатків, то — очевидно річ — такі організації завжди кинули з дня на день і місцям мігмохити готувати ся на сумний кінець.

Второпі люди, що слагають думкою в дальшу будучині, прийшли на основі практики до голови про розум і стали думати над способами тривкого забезпечення своїх добродійних організацій. Виходячи із розумної засади, що "з порожнього і самий Соломон не налізе", вони мусли прийти до переконання, що ніяка запомогова організація не устоїть ся на будучині доти, доки не буде мати відповідного звітного фонду і доти члени не платити-муть своїх належностей після такого оголошення, який не кривдив би одного члена на користь другого.

З розумними людьми іде діло швидко. Делегати даної організації зійшли ся на конференцію і без ніяких клопотів перебрали для свого товариства таку реформу, яку вважали за добру і справедливу. Зійшли раз на засіданні всієї місцевості вкладали і розмет, а на їх місце прийшли поспешні податки після літ членів. Се зробили дотичні делегати добровільно і без ніякого постороннього впливу як примусу. Члени даної організації одобрили вповні поступок своїх делегатів (між тими членами не було Русинів! — прим. ска.) і нині нею така організація обертає мільйонами та без своїх членів і їх потяжками повне і цілковите забезпечення.

Тут мусли зазначити, що не всі членів організації пішли одним тям, що з власної волі завели ся себе поступен-

ний податок. Деякі з них (переважно не перелічені члени) заперили давати гроші стейта, але розважали ся не могли. Вони з року на рік ніяк і ніяк, а нарешті, на які засади? Увадок тих організацій був наукою для інших, а котра організація хотіла жити довго, мусли закласти такий діл, який оцкав ся спущенням для інших.

Коли до Америки почали емігрувати Славяни, то й вони почували потребу забезпечити себе якоюсь способом на випадок нещастя, калітва і смерті. Вони стали закладати свої питомі запомогові товариства, а робили се так, як в данім случаю можна було зробити. Славянські елементи (беручи на загал) не довіряли своєму квітньому німцям цивілізованому народом. Вони не любили ніяких нововств, і силно консервативні, тому закладали свої організації на засадах консервативних, перестарілих. Закон до їх "патріотичної" роботи досі не мішав ся, а вони буди з того дуже раді і гадували, як самі хотіли... Таке, "славянське" гадювання не могло тривати вічно. Практика є найбільшою школою життя і вона навчила цих доброго навіть заскорзалих Славян. Розважні люди (між Славянами є таких розважних людей багато) прийшли також до переконання, що їх рідні організації, засновані на перестарілих системах, готові провалити ся в безодню вичисли на їх такі очак. Про способи ратання своїх організацій перед неминучим упадком вони вже не потребували думати, бо за них зробили ся нинішні. Вони бачили, як ростуть і розвиваються ті чужинські організації, які завели ся себе раціональні оподатковані своїх членів, і потребували лише випустити руку по горло. І так деякі славянські організації спробували зробити. Місцеві славянські організації, які під покровом оподатковували своїх членів після літ, є кілька організацій українських (поширо зазначених), кілька польських, кілька словацьких і одна російська. До їх числа пробув від нового року і наш Український Народний Союз.

Всі пішли славянські запомогові товариства (звичайно малі числом або з характером локальним) піддержують ся покищо система рівномірного оподаткування членів або розмету.

Не треба думати, що всі ті славянські організації, які тепер опирають ся на системі поступеного податку, є вже великі від всіх клопотів. Так вони не, бо деякі з них організації мусли в недалекій будучині перейти до найменше такої кризи, яку тепер переживають наш Український Народний Союз. До цієї кризи привелих їх закон і то вже в 1917 році. Причина цього така:

Ті організації, що завели ся себе поступенний податок перед 1911-тим роком, робили се добровільно, з власної ініціативи. Закон їм до того не мішав ся, бо такого закону тоді не було. Не маючи над собою ніякого законного примусу, дотичні організації реорганізували себе в той спосіб, що оподатковували своїх членів після того віку, який вони мали при вступі до організації. Як би ті організації "подарували" були своїм членам по кілька літ і ввели при платити 30-літньому членови якогось членови 20-літньому — то і такий "експеримент" міг би бути удасть, бо свого ніякий закон не контролював. Та стало ся лихо, якого короткотриві люди не передбачили. В 1911 р. повишчили в деяких стейтах закони, що наказують виразно всім добродійним товариствам, аби вони оподатковували своїх членів не рівномірно місячними вкладами або розметом, але після літ кожного подвійного члена і то ще після згоди унормованої властими табелі, т. зв. "табелі смертності". Закон який виразно, що приймає якоюсь запомоговою організацією табелі місячних членських вкладок може бути скасований, але ніго з ані ніша від примушеного законом "табелі смертності". Крім того закон жадав, аби нею нею добродійне товариство мало в своїй касі відповідний (математично обчислений) суму на фонд посмертний для всіх своїх членів.

Якже властиво, стоїть тепер справа з тими організаціями, які оподатковували своїх членів після їх віку? А от як. Одного гарного дня року божого 1915-1917 привалили дотичні державні уряди головною управу якоюсь запомоговою організацією до свого бюро (офісу) і між ними виявилось ся така білешенька розмова:

Стейтв'айкомісар: Чи ваша організація (тут падає її ім'я), яка організована в туттій стейті бізнес, опираєть ся на системі поступеного податку?

Головний урядник дотичної організації: Так.

Комісар: Чи ваша система є укладена на підставі "табелі смертності"?

Головний урядник: Так.

Комісар: Чи ви маєте приписан-

ний законом фонд посмертний на загальнощесне своїх членів?

Головний урядник: Так.

Комісар: Чи на potwierdженні рахунок маєте відповідні документи?

Головний урядник: Так.

Комісар (перелашує докази на відповідні документи): І так, панове, я бачу, що ви робите людям добро, але перек так мусли се свою організацію зареєструвати в нашій стейті, бо інакше вам не вільно організувати тут членів для вашої організації, хоч та організація відповідає всім вимогам закону.

"Ось як воно-задоволює піппіло!" — подумав дотичний члени. Так. Кожда тям, що іде гадювання, як вона не супротивляється ся законно. Але нехай би на одні з повніших питань комісар відповів головний урядник якоюсь організацією "ні", тоді — поминай, як завили. Нехай би прим. сей комісар побачив з передових документів (а ті документи мусли бути зроблені після приписаної форми і записанні!), що дотична організація не має вимаганого законом фонду посмертного (вимаганого суми грошів), тоді він швидко закінчить з дотичними панамі свою розмову... Він дає організації проженье зі свого стейту на чотири вітри, а своє урядоване розпичне від того, що велить арештувати всіх місцевих урядників цієї організації, яких лише знайде по різних місцевостях свого стейту. Невинний зовсім чоловік, який робить добро своїм землякам чи однопідним, опинить ся в арешті, або заплатить гривень, або потерпить рівночасно одне і друге!

Заключати ся на комісари тоді, бо він мусли стоїти на сторожі закону, а закон дає людям і в тім і в часу на те, щоб вони зробили потрібний діл у своїх організаціях. Нотрі отці запомогових організацій (розуміють ся, ті, що вже ніколи опирають ся на новій системі, бо всіні інші добродійні товариства не мають права робити бізнесу по дотичних стейтах від 1911. року, т. е. від появи нових заохотених законів) до 1917. року не виканували ся перед законними властями відповідними фондами посмертними — такі організації називають ся наперед на перебудовування а оточині правительств, а в селді за тим і на цілковиту руйну. Що наш Союз переживав нині, те переживають-муть небагато всі інші подібні організації під натиском закону. Ми ще раз кажемо, що закон не знає для ніякого пошадки; він не розумовить ся ніякими сентиментами і не може бути для одних людей блатом, а для других вітчимом.

ВЕЛИКЕ ПОСРАМЛЕННЯ КАПАПСТВА В КАНАДІ.

Відбране посольство Шандарови.

Пішуть нам з Едмонтона (провінція Альберта, Канада):

Дня 18. с. м. скінчилась ся звісна широкому напому заявоні справ з капанішким "послом" до альбертського парламенту господином Андрієм Шандаром — повним посрамленням для нього.

Як звісно, господин Шандро кандидат у 1913-м році на посаду до провінціального альбертського парламенту дійсно на галицько-польський спосіб — при помочи горівки, перекутця і надкутця. Одним з тих надкутців було те, що постарав ся, що цілком безвинно і безпечно арештовано його противника — українського кандидата п. Павла Рудика.

В такій спосіб владі ся капанішкий післом у чвітний 1913-го року. Але п. Рудик не дарував Шандро його заохотничої роботи і по виборах заскаржив його за його справки до суду. Справа загинула ся аж досі і чойно тепер почнута ся.

На судовій розправі дня 18. с. м. судія Гайндейн видав засуд на Шандару, в який так сказав:

"По звелюванню обох сторін заявлено, що вибір обумовлений Андрія Шандару в чвітний 1913-го року на посаду до провінціального парламенту Альберти — є незаконний, а дельче висловом того Андрія Шандаро не має права через всім (8) літ ані бути вибораним; ані засідати в законодавчій палаті; ані в янішньому муніципальній раді; ані бути на літні вибори; ані голосувати при якихнебудь виборах; ані не може зайняти якогонебудь державного або міського уряду."

Се побіда л. Павла Рудика, українського патріота з Едмонтоном над капанішким "послом" з Канади має велике значення, бо вона показала і Українцям і капанам і Англії, який оружем бореть ся капанська погань проти У-

країнці, а також, який оружем вони ту погань винищують. Правда й поборюють. Правда мусли зніщити не правду — капанську нечисть.

Вестернотний судія англійський сказав, що вважав вибір капанського посла неправним і відмовив йому право голосування на 8 літ. Шандро, капанський "посол", "предтедло" не лише страстий посполитий мадад, але 8 літ буде ходити з палимою на чолі, що він не має права голосування. Навче злочинське буде між дотичними людьми блатукати.

Сей засуд є рівночасно великим ударом для цілого капанства в Канаді і Злучених Деркавах. Від самого початку, як зачав ся сей процес, всі в капані, і тут і там кидали ся як в муралі, щоб-ратувати Шандра і капанський перед тім болочним ударом.

Зі Злучених Деркав капанши писала навіть свого нещасного О'ніхара Гецца в на ратують Шандрова. О'ніхр забув був сарка і за клопоту свого білого царя, а займів ся долею Шандра, але нічого не поміг. Везе йому і тут як з Петрового дня.

Капанша бачить, що посрамлення велике не лише для Шандри і Гецца, але для неї цілої і не може перебігти слухний української побіди.

Про вибір Шандра перед двома роками трубили капани по цілм світі. Вислали телеграми до Галичини і навіть до Росії. Нехай і тепер рознесуть по світі нову вістку про другу важку хвилю в животині Шандри і цілого капанства в Америці. Нехай би доніс О'ніхр, хоч білому цареві, аби йому було дельше, як почує, що на другий піскулі має "товаришів негодів".

Едмонтонський Українець.

3 Галичини.

Русифікація.

Львівський генерал губернатор видав остаткі постанови дотично наукових приватних заведень в Галичині й Буковині:

Приватні школи будуть дозволені від дня 1. січня 1915 року під такими установами:

1) Окреме дозволені генерал-губернатору у відомстві на прошене, в яких має податись імена учнівців;

2) Всякі зміни в складі учительського збору дозволені лише за окремим дозволом генерал-губернатора; він також може зажадати усунення учителя з школи;

3) На науку російської мови треба призначити в кожній класі по найменше п'ять годин на тиждень.

4) Історію і географію, а також польську мову й літературу можна викладати лише з підручників уживаних в Росії, або з інших книжок за окремим дозволом генерал-губернатора;

5) Релігію мають викладати учителя, що належать до тієї самої релігії, що й ученики;

6) В наукових заведеннях, удержуваних римо-католицькими монастирями, не мають ученики учити ся православної і уніятської релігії.

"Київська Мисль" доносить, що під теверний час устатовлено якусь "лірекцію", що має зайнятися народною просвітою в Галичині й на Буковині. В склад сей дирекції входить директор і шість інспекторів. Місцем осідку дирекції є місто Львів, а інспектори мають ходити ся у Львові, в Самборі, Станиславові, Тернополі, Галичі і Чернівцях. Директором іменованний дотеперіший директор народних шкіл в київській губернії В. В. Пельський, а інспекторами: Юшкевич, Осєвський, Гещенко, Кістнов і Мірошлов. Місце осідку червоноголового інспектора ще не обсядено, бо не нема чоловіка, який знає би румунську мову.

Дирекція має за обовязок:

1) Наглядати над приватними, нішими і середніми школами;

2) Приготовити роботи в цілі заохотених шкіл в Галичині.

На руки дирекції вносять також подання о дозволі на отворення приватних шкіл, а дирекція передає до рішення генерал-губернатора.

Деякі російські професори повисили вже подання о дозволі отворення приватних російських гімназій. Незабаром отже сиде на Галичині нова благодатна, російська педагогіка, бо польських майнах паріде ще "за мило".

Православні богослуження відбудуть ся на львівських євangelічних дворах, бо се дуже добра нагода навертати в такім місці молодих на па-

решаво. В чеканні 8 класів устатовлено малій престол, повисено відкла образів поставлено кілька свічок, а перед престолом аялаї І. царевих готова. Управитель галицьких євangelічних. В. С. Н. мешав сам був присутнім на богослуженні, а "благочинний" о. Алексій Твердов стверджує, що присутній на ріді дуже одушевляють ся богослуженням і проповідями батюшки Шавельського. Богослуження правлять в парковій діл, яких в Росії і в російській церкві подостатком.

І Галицько-руссько-обшество не спочиває. В нім повторюють окремі комісії, які мають знати ся помічю для Галичан в шкільній, в церковній житті і в літературних публіцистичних. Рішено видати книжки для народних шкіл, а також якусь публікацію про церковні справи в Галичині на Буковині. Дітям шкільним призначено по цілій Росії скласти на годовищні в Галичині. Також і лікарів хоче послати "Обшество" до Галичини, адему нема.

Нужда урядників.

Після точних обчислень в самім дельше Львові остало 16,000 урядничих родів без всяких средств до життя. Тих 16 тисяч родів становить яких 60 тисяч людей. Бума їх поборів досягла кількості 2,600,000 копій. За 3 місяці воєнного часу страдали в російській Росії 5 мільйонів копій, а се мусли віддати ся на їх родинним бюджеті. Львівський міністр виправд стверджує за зобов'язаний мусли помічати безплатних родів, але се не вистарчає. За яких 6 нещіль зовсім вистарчає фонди і тоді положення стане гірше. Люди, що не дельше жили в достатках, мусли брати ся за якунебудь роботу, щоб лиш заробити на кусник хліба. Дійшло до того, що професори університету стоять цілими годинами в дельшеві цих безплатних кухнях, аки прийдє на них черга. Молоді жінки з "ліпших" польських родів почувують ся шчасливими, коли знайдуть роботу за 20 копійок денно. В таких сачих обставинах знаходять ся населені нинішні міста, а як жити селяни по лісах і ямах, без даху над головою, про се нема навіть по гадувати. Словом — діле некло нужди і гора!

ЛИСТИ З РІДНОГО КРАЮ.

I.

Дорогий Брате! Дай Боже, щобеште не знали і не відили війни. Бо до нещодні перше казав: "Шобто то була війна, то би гроха війна, було би дельше". Тепер. Дорогий Брате, вже всі покупали, чия війна нахне, як війскові, так цивільні, ці старі, так малі. Всі відали, що є Бог на світі і навчили ся просити Бога о поміч. Голова, що то є війна, що значить голод і холод, знатий, що значить похмара. Вже привітали ся до всього похмалу.

Дорогий Брате! 5-го серпня пишешисмо з Львова до Стоянової, нинішнього стоїть там чотири дні, а на 5 день (то було в суботу рано, в 3 годний) то Монах на тавнах заграв нам з канонішчесь з гару сальво коло Торків з російського ліса. А ми коло Збонків лежали в швармлі. То там чубились інакш цілий день. Ми не мали артилерії, а він мав 12 канонів. Нам було тільки один ремент гвардії. То ми відбрани 12 канонів і 6 машин-гвардії і стої коїлий до уянтку. То він з тієї засітки як утік, зазначив в Торках двір. То був перший огонь. Другий огонь був в Росії, третій в Топоорі, четвертий в Буску, шитий в Борщівці, п'ятий в Львові. Потому ми пошурили ся за Львовом до кінця-мистини по дотичній волі до Львова. Почамо коло Н. воровав ся їм, то ми там сиділи 5 дельше, ажесь і без крапів волі і там мильсьмо три рефехти. То значить, що ми 8 раз в огні, але Бог дакувати не мильсьмо волос з голови не внає 8 раз воє, а се, тепер так привіт, що ми привіт-легити, то дельше ся, що то жук. І чоловік тепер до зустріч привітає ся, бо як день так ніч перебудуємо черешню. Ми тепер ніт Перебудуємо.

Дорогий Брате! Як бим хотів Вам ресью оповісти, що перебув і гадивши ся на біду і сам набиває ся, а що стоїла на білі, а що голоду забиває і забаром уже бою — як бим хотів-мось оповісти, то мусли бим з білих шпур мав і з нещодні шпесті. Хто забивав з Роздакою, то не знає, а ранені то є: Редкові П. Трої, Демків Семіон, Биняків Іван, Покимордові Павло, Баран Михайло і Корчича. А Краска з Пересіли забивали. Білешне не знає і не може докладно оповісти, бо подили отці і бгати. Ой Бог не знає, як то дельше. О, Боже, допоки не до перебуду і перебудути ласкою своєю святком, бо не до витримати! Як

ЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ,

РОДИМЦІ ПРИ ВСІХ НАГОДАХ
ЗБИРАЙТЕ ЖЕРТВИ НА ФОНД
ЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.

